

předisponováním svých financí ze svého konta, se některé hazardní hry stávají ještě zhoubnějšími pro závislého, který je schopen vyprázdnit své konto za jedinou noc. ➔ *gambling, patologické hráčství*

HEPATITIDY A, B, C ♦ Infekční onemocnění jater vyvolané hepatotropními viry (viry s chorobnými účinky na jaterní tkáň). Vzhledem k významu jater se jedná o onemocnění velmi vážná. Jejich výskyt podléhá povinnému hlášení. Z epidemiologického hlediska je nejvýznamnější typ A, který díky fekálně-orálnímu mechanismu přenosu se dobře přenáší napříč rizikovými skupinami a v uzavřených kolektivech. Průběh mívá spíše lehký a nepřechází do chronicity. Typy B a C se vyznačují parenterálním mechanismem přenosu a jsou časté u nitrožilních uživatelů drog. Žloutenka typu B mívá vážnější akutní průběh, někdy přechází do chronicity. Proti typům A a B je možné ohrožené jedince očkovat. Žloutenka typu C mívá průběh spíše mírný, častěji než typ B však přechází do chronického průběhu, který může pacienta invalidizovat a později usmrtit. Perspektivní metodou léčby chronických hepatitid je léčba interferony.

➔ *Harm Reduction*

HERNÍ AUTOMATY ♦ Elektronická, ale i jiná zařízení určená k zábavě. V ČR se rozšířily po r. 1989. Za hru se musí platit a to je problém pro děti a dospívající, kteří si nějakou hru oblíbí natolik, že nedokáží přestat a financování tohoto hraní se stává problémem pro celou rodinu. Děti jsou schopni lhát, prodávat nejprve své věci, poté i věci ostatní ze svého domova, někdy i krást jinde. Dalším problémem jsou některé akcentované prvky hry, jako je agresivita, nebo soutěživost bez ohledu na stav druhého (vyhození druhého z dráhy i za cenu jeho zničení). Přechodem k virtuálnímu světu jsou trenážery či hry, ve kterých si jedinec nasazuje helmu a usedá na křeslo, které pomocí dalších faktorů vytváří pocit, že se dotyčný ocitá v jiném světě. Problémem je i závislost na hře, při které jedinec se přestává starat o své povinnosti a rozvíjet své zájmy a vztahy s ostatními.

HOUBY ♦ Ve slangu uživatelů drog se myslí obvykle halucinogenní houby, nejčastěji rodu *Psilocibe* (lysohlávky) – *semilanceata* (kopinatá), *bohemica* (česká), *cyanensis* (modrající), a dále rodu *Amanita* (*Amanita muscaria* – muchomůrka červená). Halucinogenní houby patří mezi nejstarší halucinogenní látky, archeologické nálezy dokazují, že měly významné místo v náboženství starých národů. To platí i o Čechách, někteří autoři odvozují jméno Plzně od německého Pils – houby s tím, že muchomůrka červená patřila do nejstarších receptur k výrobě piva. ➔ *halucinogeny*

HOUSE MUSIC ♦ Hudební styl spojený s house party, pojem je možné s určitou rezervou uznat jako příbuzný široké paletě hudebních stylů jako rave a techno. House (rave, techno) party je typickým prostředím pro užívání skupiny „tanečních“ drog jako je Extáze, 2C-B, MDE a LSD. Drogy této skupiny jsou užívány k podpoře prožitků při intenzivním tanci. V souvislosti s „tanečními“ drogami se často používá ještě termín „designer drugs“. ➔ *Extáze, „designer drugs“*

HRANIČNÍ OSOBNOST (BORDERLINE PERSONALITY) ♦ Hluboká porucha osobnosti zapříčiněná nedostatečně vytvořenou hranicí mezi jedincem a ostatními, na začátku života mezi jím a pečující osobou, nejčastěji matkou. Tito lidé jsou schopni pouze extrémních intenzit vztahů. Mohou prožívat úplné splynutí s druhým a čekají od něj, že bude rozpoznávat a sytit jejich potřeby bez vlastního vkladu a přičinění. Ostatní považují za pouhé objekty. Jejich vztahy jsou velmi nespolehlivé a proměnlivé v krátkém čase, často se ve jejich vztazích objevuje tzv. splitting. Jejich neostré hranice zvyšují křehkost a nekonzistenci, jedinci často trpí poruchou identity a chovají se pak spíše dle nějakých svých představ o roli, kterou mají nyní plnit, ale z které lehce vypadávají. Pak reagují impulzivně, často se vztekem a může se objevit značná agrese i vůči sobě v podobě sebevražedných hrozeb, které používají hlavně k manipulaci partnera, aby si ho udrželi. Bojí se opuštění, protože cítí vnitřní prázdnotu a mají pocit, že nemají co druhému nabídnout. Nedostatek uvědomění sebe často dostává podobu disociativní poruchy, kdy se jedinec cítí ve svých citech a myšlenkách rozpolcený. Afektivně je takový jedinec nestabilní, nálada se může měnit v několika vteřinách ve vztahu k okolí i k sobě samému. Ve vztazích se často vyskytuje idealizace, která může velmi lehce přecházet v devalvací a zase naopak. V terapii sledujeme ošetření separační úzkosti a zranitelnosti a podpůrnou kombinovanou terapií vytváříme bezpečné prostředí pro zážitek intimity (intra- i interpersonální). Terapie hraničních osobností klade vysoké nároky na osobnost terapeuta a jeho zralost kvůli invazi intenzivních emocionálních obsahů, manipulaci a nestabilitě klientových vztahů. U hraničních poruch osobnosti se často vyskytují depresivní syndromy, drogová závislost nebo poruchy příjmu potravy. ➔ *depresivní syndrom, poruchy příjmu potravy*

CHRÁNĚNÉ BYDLENÍ (SHELTERED HOUSING) ♦ Sociální služba, která je součástí komplexu sociálních a zdravotních služeb. Poskytování chráněného bydlení (ChB) je vázáno na kontakt s pracovištěm poskytujícím léčebné (doléčovací) a resocializační služby. Cílem ChB je zajištění ubytování při absolvování terapeutického a resocializačního programu, a to i lidem, kteří v místě svého bydliště nemají příslušné služby nebo je pobyt v dřívějším bydlišti kontraindikací k úspěšné léčbě/doléčování. Bydlení si klienti hradí nebo na něj přispívají. Bydlení je časově omezeno a je na ně uzavřena smlouva. Mezi základní

pravidla patří dodržování „bezdrogového“ prostředí v objektu chráněného bydlení a respektování práv ostatních ubytovaných. Bydlení může mít podobu samostatného bytu nebo bytů či pokojů v určitém objektu, které jsou určeny více osobám. Obvyklá doba, po kterou je chráněné bydlení poskytováno, je u nás max. jeden rok, v zahraničí (Německo, Holandsko) i více let po absolvování terapeutického a resocializačního programu. Na rozdíl od azylových domů je ChB službou s výraznějším posilováním sociální kompetence klientů: možnost aktivního vstupu do podoby interiéru bytu, možnost přijímání a ubytování návštěv, koedukovaný charakter bydlení, vlastnictví klíče od bytu apod.

V terminologii, kterou nyní zavádí MPSV, by výše uvedené definici spíše odpovídal pojem „dům na půli cesty“, který ve svém vymezení odráží dočasný a podpůrný charakter uvedené služby. Pojem „chráněné bydlení“ definuje MPSV jako komplex služeb dlouhodobého charakteru, určený osobám, které jsou trvale znevýhodněny. ➔ *azylový dům, dům na půl cesty*

CHRÁNĚNÁ DÍLNA (SHELTERED WORKSHOP) ♦ Sociální služba, která je součástí komplexu sociálních a zdravotních služeb. Poskytování práce v chráněných dílnách (ChD) je vázáno na kontakt s pracovištěm poskytujícím léčebné (doléčovací) a resocializační služby. Cílem ChD je znovuobnovení (vytvoření) běžných pracovních návyků, získání pracovních dovedností a finanční příjem. Na práci v ChD je uzavřena řádná pracovní smlouva a klienti pracují za mzdu. Práce v chráněné dílně zpravidla koresponduje s dobou terapeutického programu: obvykle od 4 měsíců do jednoho roku. ChD je vedena minimálně středoškolsky vzdělaným člověkem s praxí v oboru a zkušeností práce s lidmi. Vytvořit chráněný pracovní program, který splňuje požadavky výuky, výchovy i finanční efekt, je obtížné. Zpravidla jsou tyto programy dotovány. Úřady v rámci aktivní politiky zaměstnanosti mohou přispívat na mzdy takto zaměstnaných osob. Chráněná dílna na rozdíl od pracovní terapie, která bývá součástí krátkodobé, střednědobé či dlouhodobé léčby, musí respektovat požadavky na následnou zaměstnatelnost a situaci na trhu práce. Příklady dobré praxe: čajovna, vývařovna, truhlářská dílna. Osvědčila se spolupráce ChD se středními školami, učilišti a agenturami poskytujícími v daném oboru rekvalifikace. V tomto případě může ChD klientovi nabídnout kromě praktických zkušeností i vyšší vzdělanostní statut.

V terminologii, kterou nyní zavádí MPSV, by výše uvedené definici spíše odpovídal pojem „podporované zaměstnání“, který ve svém vymezení odráží dočasný a podpůrný charakter uvedené služby. Pojem „chráněná dílna“ definuje MPSV jako komplex služeb dlouhodobého charakteru, určený osobám, které jsou trvale znevýhodněny. ➔ *pracovní terapie*

IATROGENNÍ ♦ Způsobený lékařským zásahem. Iatrogenní poškození či onemocnění je způsobeno nějakou lékařskou intervencí, ať už chybným předepsáním léku, nebo nežádoucími účinky léku správně ordinovaného, chybným chirurgickým nebo jiným výkonem. Ve vztahu k drogové problematice se tento termín objevuje v souvislosti s osobami, u kterých se vyskytly problémy s předepsanými léky, případně závislost na nich. Příkladem je velké množství lidí, kteří se stali závislými na barbiturátech a benzodiazepinech, předepisovaných jim původně pro poruchy spánku nebo úzkostné obtíže, a osoby závislé na opiátech, které s tímto typem drog přišly poprvé do styku, když jim byly ordinovány lékařem např. proti bolestem (morfin, pentazocin, u nás často tramadol – Tramal, pethidin – Dolsin). ➔ *barbituráty, benzodiazepiny, opiáty*

INCIDENCE ♦ Míra nového výskytu nějakého stavu nebo onemocnění, většinou udávaná v počtu případů na 10 000 obyvatel za rok. ➔ *prevalence, epidemiologie*

INDIVIDUÁLNÍ (PSYCHO)TERAPIE ♦ Pravidelné setkávání kvalifikovaného (psycho)terapeuta s klientem, klientem využívající přístupy a metody různých psychotherapeutických škol. Frekvence je nejčastěji jednou týdně. Cílem individuální (psycho) terapie je zmírnění, vyléčení, popř. přijetí mentálních, emocionálních a behaviorálních poruch pacienta/klienta. Základem pro efektivní individuální psychoterapii je vytvoření kvalitního terapeutického vztahu, ve kterém se klient cítí bezpečně, což umožňuje velkou otevřenost ze strany klienta. Konkrétní obsah psychotherapie a metody práce s klientem se odvíjejí od potřeb klienta a odborného zaměření a psychotherapeutického vzdělání (psycho)terapeuta. Pro výrazně traumatizované klienty a pro klienty s hlubokými poruchami osobnosti je individuální (psycho)terapie preferovanou léčebnou metodou před skupinovou terapií. V léčbě závislosti je tomu naopak a důraz se klade na formy skupinová terapie, i když individuální terapii nelze z této oblasti vylučovat. ➔ *terapeutický vztah, skupinová psychotherapie*

INFEKCE ♦ Proces, při kterém dochází k porušení rovnováhy v organismu po té, co mikroorganismy napadnou hostitele a vyvolají místní a celkovou reakci. Mikroorganismy mohou být patogenní a pak vyvolají infekci, pokud je dostatečná infekční dávka, tj. počet mikroorganismů nutný k vyvolání infekce. Příležitostné (oportunní, fakultativní) infekce se uplatní při oslabení imunitního aparátu, např. při onemocnění AIDS.

INJEKČNÍ NÁČINÍ, „NÁDOBÍČKO“ ♦ Náčiní užívané ke vpichování drogy. Může obsahovat stříkačku s jehlou, lžičku na „rozdělávání“ (rozpuštění) drogy, vodu

a případně kyselinu k rozpuštění drogy v práškové podobě, filtr přes který se natahuje roztok do stříkačky (např. kousek cigaretového filtru, bavlny, vlny, papíru), alkoholový tampón k očištění místa vpichu a škrtilo. ➔ **Injekční uživatel/užívání drog, příslušenství**

INJEKČNÍ UŽIVATEL/UŽÍVÁNÍ DROG ♦ IUD (angl. IDU – Injection Drug User) je zkratka pro injekční uživatele nebo injekční užívání drog. Nahrazuje termín – nitrožilní uživatel/užívání drog (IVDU – intravenous drug user), protože injekci je možné aplikovat nejen nitrožilně (intravenózně – i. v.), ale také do svalu (intramuskulárně – i. m.) nebo podkožně (subkutánně – s. c.). ➔ **aplikace, intravenózní aplikace**

INHALACE ♦ Aplikace drogy vdechováním dýmu ze zahřívané nebo spalované látky, výparů těkavé látky popřípadě plynů. Látku je možné inhalovat různými způsoby – vdechováním kouře cigarety nebo dýmky, vdechováním výparů ze zahřívané látky různými trubičkami, vdechováním rajskeho plynu (oxid dusný) s balónku nebo vdechováním těkavé látky z igelitovém sáčku, hadříku aj. ➔ **Inhalace z folie, inhalanty, těkavé látky**

INHALACE Z FOLIE ♦ Také nazýváno „chasing the dragon“ (chytání draka). Jde o způsob užití heroinu. Uživatel rozehrje substanci na kovové folii (např.lobal) nebo na minci a inhaluje výpary pomocí krátkého kornoutu. Jde o účinnou neinjekční metodu aplikace a uživatelé často přecházejí z kouření heroinu smíchaným s tabákem do cigarety právě k tomuto inhalování. Tato metoda je značně oblíbená na indickém subkontinentu, rozšiřuje se ale i v Evropě.

INHALANTY/INHALANCIA ♦ Mezi inhalanty patří těkavé látky a dále také další psychoaktivní látky, které se vyskytují v plynném skupenství. Jsou to: oxid dusný (raský plyn – šlehačkové bombičky) a nejrůznější spreje, plynové směsi do zapalovačů a další. ➔ **oxid dusný, těkavé látky**

INICIAČNÍ TEORIE (GATEWAY THEORY) ♦ Model vývoje užívání drog vytvořený na základě výzkumů mezi adolescenty, které prokázaly vzorec postupného užívání různých legálních a nelegálních drog. Tato teorie vedla v některých zemích v oblasti primární prevence ke snahám zaměřeným na prevenci užívání těchto tzv. „iniciačních“ drog, s cílem předejít následnému užívání dalších drog v sekvenci, např. nelegálních drog po alkoholu a tabáku. Cannabinoidy byly označeny jako tzv. „vstupní“ nebo „iniciační“ drogy pro další pokračování směrem drogám typu heroinu a kokainu. – Epidemiologické sledování prokazuje statistickou korelaci mezi užíváním

cannabisu a heroinu (více cannabisu = více heroinu) a rovněž výskyt ostatních ilegálních drog stoupá s mírou běžného rozšíření cannabisu. Longitudinální studie užívání drog u adolescentů v USA prokázaly určitou posloupnost zkušeností s legálními a ilegálními drogami; velmi málo adolescentů vyzkoušelo všechny skupiny drog, ale téměř všichni, kteří vyzkoušeli typ drogy umístěný v posloupnosti později, vyzkoušeli i všechny v posloupnosti předcházející typy. Tento výzkum ukazuje, že užívání drog často začíná užíváním alkoholu a tabáku. Menší skupina těchto kuřáků a pijáků potom pokračuje užíváním cannabisu; uživatelé cannabisu budou s vyšší pravděpodobností pokračovat užíváním halucinogenů a amfetaminů; nejtěžší uživatelé posledně jmenovaných drog pak s větší pravděpodobností mohou užívat heroin a kokain. – Naproti tomu jiné studie ukázaly, že většina uživatelů cannabisu neužívá nebezpečnější ilegální drogy jako je kokain nebo heroin. Existence postupných stádií vývoje užívání neprokazuje nutně kauzální spojení mezi různými drogami. Existuje mnoho alternativních vysvětlení sledované posloupnosti, které je možné použít.

INTENZIVNÍ AMBULANTNÍ LÉČBA/PÉČE ♦ Na rozdíl od klasické ambulantní léčby je intenzivní ambulantní léčba či péče definována strukturovaným programem, rozvrženým minimálně na 10 hodin týdně během minimálně 3 dnů, optimálně na 20 hodin během 5 dnů. Program může být denní, odpolední nebo v podvečerních a večerních hodinách, poslední možnost se uplatňuje zejména v doléčování. Čím větší je intenzita programu, tím větší je i jeho schopnost efektivně působit i u závažnějších a komplikovanějších případů a udržet v léčbě i pacienty/klienty, kteří by jinak byli vhodní pro léčbu ústavní. Spolupracující nebo minimálně neškodící sociální zázemí je ovšem nezbytné. Výhodná a leckdy nevyhnutelná je práce s rodinnými příslušníky pacienta/klienta (rodinná terapie či poradenství, rodičovské skupiny apod.). ➔ *denní staionář, doléčování, strukturovaný program*

INTERAKČNÍ SKUPINA ♦ Způsob práce v rámci skupinové (psycho)terapie, který přímo programově využívá a podněcuje ke vzájemné interakci mezi členy skupiny navzájem (někdy též i mezi členy skupiny a terapeutem). Jedná se o relativně velmi náročnou formu práce se situací „zde-a-nyní“ („tady a teď“) přinášející obvykle mnoho materiálu potenciálně využitelného pro terapii. Vyžaduje větší zkušenost terapeuta a bezpečné prostředí pro členy skupiny. Aspekt „zde-a-nyní“ je záměrně posilován a udržován. Práce tak v menší míře využívá specifických terapeutických technik a více stimuluje k autentickým projevům a chování členů skupiny. Interaktivní styl práce přináší zejména vztahová témata a je dobrým začátkem např. pro práci s přenosem a protipřenosem. ➔ *skupinová psychotherapie*

INTERPERSONÁLNÍ DOVEDNOSTI ♦ Interpersonální dovednosti dovolují jedinci uspokojovat své potřeby v souladu s druhými. V protidrogové prevenci vycházíme z představy, že jejich zlepšení zvyšuje pravděpodobnost vyhnutí se droze či odchodu od ní. Základní interpersonální dovedností je schopnost komunikace, v jejímž základu je uvědomění si svých pocitů a potřeb a přijetí jejich existence na takové úrovni, která dovolí jejich vyjádření pro druhé srozumitelnou formou. Další dovedností je schopnost vyjednávat o uplatnění svých potřeb, mít dostatečnou frustrační toleranci k tomu potřebnou a umět své potřeby prosadit. Tato schopnost se váže na správný odhad jejich adekvátnosti, což souvisí s povahou interpersonálních vztahů. Každá kultura má své interpersonální vzorce chování, jejichž znalost přispívá k prosperitě jedince a jejich učení je tedy součástí každé protidrogové prevence. Získávání interpersonálních dovedností je rovněž důležitou složkou resocializace osob závislých na drogách. → *Interpersonální vztahy, resocializace*

INTERPERSONÁLNÍ VZTAHY ♦ Interpersonální vztahy jsou založeny na schopnosti najít, budovat a udržet, případně ukončit vztah adekvátně dle jeho potřeby. Základními teoriemi pro vývoj interpersonálních vztahů je jednak Ericksonova teorie vývojových období (1. období bazální důvěra ve vztahu, 2. vytvoření autonomie, 3. iniciativa ve vytváření vztahu se světem se separací, jehož součástí je ambivalence) a teorie M. Mahlerové o ranných stádiích vývoje ega, kde po autistické a symbiotické fázi nastává separačně – individuální fáze, jejíž dobrý průběh se v pozdějším životě projevuje objektní stálostí. Závislí často narážejí na potíže vytvářet uspokojivý blízký vztah (rodič x dítě, partnerství) a následkem toho mají potíže i s vytvářením méně intenzivních vztahů, jako např. pracovních či vztahů na úrovni přátelství. Adekvátní intervencí je proto kombinace individuální a skupinové psychoterapie.

INTOXIKACE ♦ Stav nastávající po aplikaci dostatečného množství psychoaktivní látky, jehož následkem jsou poruchy úrovně vědomí, rozpoznávacích schopností (kognitivních funkcí), vnímání, schopnosti úsudku, emocí (afektivity), chování a dalších psychických funkcí a reakcí. Poruchy souvisejí s okamžitým farmakologickým účinkem látky a naučenými reakcemi na ni, a po určitém čase zcela odeznívají s výjimkou tkáňových poškození nebo jiných vyskytnuvších se komplikací. Průběh intoxikace je výrazně závislý na typu a dávce drogy, je ovlivňován individuální hladinou tolerance a dalšími faktory. Většinou je droga užívána pro dosažení určité hladiny (míry) intoxikace. Chování, projevované při určité hladině (míře) intoxikace, je výrazně závislé na kulturních a osobních očekáváních spojených s účinkem té které drogy. Komplikace mohou zahrnovat poranění, vdechnutí zvratků, delirium, kóma a křečové stavy, v závislosti na užití látky a způsobu její aplikace. Může nastat i smrt, většinou jako následek udušení nebo centrálního útlumu dýchání.

INTRAPERSONÁLNÍ KONFLIKT ♦ Freudův pojem vysvětlující psychodynamiku intrapsychických struktur mezi Id, Ego a Superego. Konflikty mezi Id a Egem jsou vyvolány požadavkem okamžitého uspokojení z Id a Egem, které hledá pro uspokojení vhodný okamžik. Konflikt mezi Id a Superegem vychází z hodnocení požadavku superegem jakožto neetického či nemorálního. Konflikt mezi Egem a Superegem je rozpor mezi možným a ideálním, dokonalým. V adiktologii obvykle narážíme na neschopnost Ega, které se při abstinenci dostává postupně stále více ke slovu, unést tlaky jak ze strany Id a Superega: jedince se zmocňuje panika, která jej vede zpět do recidivy. Při braní drogy se nejvíce dostává ke slovu Id, při abstinenčním syndromu Superego.

INTRAVENÓZNÍ APLIKACE, I. V. ♦ Zkratka pro injekční nitrožilní cestu aplikace, tedy injekci látky do žíly kdekoliv na těle. Pravidelní uživatelé si mohou postupně poškodit žíly na pažích a uchýlit se k aplikaci do žil na jiných místech těla (např. na hřbetě a mezi prsty ruky a nohy, ve třísech, po stranách hrudníku a v podpaždí, na krku), případně mohou od začátku používat tato méně viditelná a méně známá místa kvůli utajení. ➔ *aplikace, Injekční užívání*

JAKARTSKÁ DEKLARACE ♦ Prohlášení podepsané delegáty 4. Mezinárodní konference na podporu zdraví v červenci 1997; aktualizuje principy mezinárodní podpory zdraví, které byly v hlavních rysech načrtnuty v Ottawské chartě. Nové důležité body zahrnují: definici podpory zdraví jako: „umožnění občanům zlepšit své zdraví a zvýšit svou kontrolu nad ním“; zdůraznění potřeby, aby vlády „investovaly do podpory zdraví“; potřebu využití potenciálu soukromého sektoru vytvářet pokrok a spolupráce s ním; uznání výrazných změn v politické a sociální oblasti, ve kterých se koncem dvacátého století utvářela politika přístupu k veřejnému zdraví (Public Health) a konečně důraz na zajišťování kvality života. ➔ *kvalita života, Ottawská charta, Public Health*

JOINT ♦ Marihuanová cigareta, může být vyrobena i ze směsi tabáku a marihuany. Typicky má kónický tvar se zúžením u filtru, který je nejčastěji vyroben z tvrdého papíru. Kouření jointů je nejtypičtější způsob užívání marihuany.

KAVA ♦ Nápoj připravený z kořenů keře *Piper methysticum*, široce užívaný v jižních tichomořských oblastech při obřadech i společensky. Aktivní složkou je kawain, který způsobuje mírnou euforii a zklidnění, k čemuž je kava obvykle užívána. Masivní užívání může vést k závislosti a zdravotním problémům.

KHAT ♦ Listy a pupeny východoafrické rostliny *Catha edulis*, které se žvýkají nebo se z nich vaří nápoj. Užívá se také v některých částech východního Středozeří a severní Afriky. Jde o stimulant s účinky podobnými amfetaminům. Masivní užívání může vést k závislosti a somatickým nebo psychickým zdravotním problémům, podobným, jaké způsobují jiná stimulantia. Je zejména používán pro potlačení chuti k jídlu a únavy.

KLIENT ♦ Uživatel speciálních profesionálních služeb, které mají aspoň částečně soukromý a důvěrný charakter, např. psychotherapie (zde termín zavedl Carl Rogers), poradenství, služby sociální, právní a finanční. Role klienta je spojena s očekáváním větší informovanosti, aktivity, spolupráce a partnerského postavení vůči odborníkům než role pacienta; na rozdíl od termínu „pacient“ neimplikuje označení „klient“ přímo nemocného člověka či nositele chorobných příznaků a pokládá se za nestigmatizující. Z těchto důvodů se rozšiřuje pojem „klient“ i do léčby závislosti, což je patrné i v ČR.

KODEIN ♦ Opiát, jeden z nejvýznamnějších alkaloidů opia. V organismu se demetyluje na morfin. Jeho účinek je proto podobný morfinu, ale je mnohem slabší. Vzhledem k tomu, že jeho závislostní potenciál je mnohem nižší, nepodléhá tak přísným předpisům jako morfin. V lékařství se používá jako antitusikum (lék proti kašli) a slabší analgetikum-anodynum (léky proti bolesti). Bývá součástí nejrůznějších analgetických směsí, obsahuje jej například v 80 letech hojně zneužívaný ALNAGON. Jeho zneužívání je ale méně časté, používá se spíše jako výchozí látka pro přípravu jiných účinnějších drog, např. Braunu (dihydrocodein). → *opláty, oplum*

KOFEIN ♦ Mírný stimulant centrálního nervového systému, s účinkem vasodilatačním (rozšiřuje cévy) a diuretickým. Kofein se nachází v kávě, čaji, čokoládě, Coca-Cole a v některých jiných nealkoholických nápojích. Akutní a chronické nadužívání (tj. denní příjem 500mg nebo více) s výslednou toxicitou je označováno jako „kofeinismus“. Symptomy zahrnují nepokoj, nespavost, zrudnutí tváře, svalové záškuby, tachykardii, zažívací poruchy zahrnující bolest břicha, problémy s řečí nebo neuspořádané myšlení i řeč. Občas se vyskytuje podráždění, předcházející úzkosti nebo panickým stavům, depresi nebo schizofrenii. Výzkumy naznačují existenci odvykacího syndromu u kofeinistů. → *stimulantia*

KOGNITIVNĚ BEHAVIORÁLNÍ TERAPIE (KBT) ♦ Terapie založená na psychologických teoriích učení. Vychází z behaviorální terapie, klade však rovněž důraz na racionalitu (rozumové poznání, uvědomění) a sebekontrolu, důležité

místo zaujímá sociální učení nápodobou. Terapie spočívá v přecvičení nežádoucích a naučení žádoucích způsobů chování a ve změně postojů a hodnocení, jež se nakonec promítne do rozhodování a výsledného jednání člověka. Jedná se o direktivní přístup, kdy je však klient předem informován o jednotlivých krocích psychotherapeutického procesu a cílech psychologického působení. Mezi používané techniky patří systematická desensibilizace, token ekonomy, plánování atd. Terapie se podobně jako u klasických behavioristů zaměřuje na symptomy poruchy, na chování (např. neurotické, závislé apod.) a jeho změnu a nezabývá se příčinami či intrapsychickým děním. Učení nebo odnaučování probíhá automaticky v podmínkách určených terapeutem. K vůdčím osobnostem tohoto směru patří A. Bandura, A. Beck a A. Ellis. Z principů KBT vychází i Marlattova teorie. ➔ **Marlattova teorie**

KOKAIN ♦ Alkaloid získaný z kokových listů nebo jinak syntetizován z chemické směsi (ecgonin) nebo jeho derivátů. Kokain hydrochlorid byl obvykle používán jako lokální anestetikum v zubním lékařství, očním a ušním, v nosní a krční chirurgii protože jeho působení zužování cév pomáhá omezovat místní krvácení. Kokain je silný stimulant centrálního nervového systému a mimo lékařství užíván kvůli vytváření euforie či pocitům bdělosti. Opakované užívání vytváří závislost. Kokain nebo „koks“ je často prodáván jako bílé, průhledné krystalické vločky nebo prášek („sníh“). Často je falšován různými cukry nebo lokálními anestetiky. Prášek je „šňupán“ a vytváří efekt v délce od 1 – 3 minut do 30 minut. Kokain může být užíván orálně, často spolu s alkoholem. Pokud je kombinován s heroinem, je užíván obvykle injekčně.

Opakované užívání kokainu známé jako „jízda“ (run) je typicky následované „dojezdem“ či „propadem“ (crash) ve chvíli kdy kontinuita užívání je porušena. „Propad“ může být považován za odvykací syndrom, kdy radostná nálada a euforie se změni v obavy, v hlubokou depresi, nespavost a apatičnost.

Akutní toxické reakce se vyskytují jak u prostých experimentátorů, tak u dlouhodobých uživatelů kokainu. Zahrnuje stavy podobající se panice, vysoký krevní tlak, srdeční záchvat a arytmií. Dále jsou popisovány komplikace zahrnující různé formy psychóz s paranoidními myšlenkami a halucinacemi (sluchovými i vizuálními). „Sněžná světla“ (snow lights) je termín používaný při popisu halucinací nebo iluzí podobajícím se zábleskům slunečního světla nebo sněhových vloček.

„Crack“ nebo „šutr“ (rock) a kokainová freebase (surová báse) jsou kokainové báse získané z kokain-hydrochloridu prostřednictvím specifického procesu přeměny, vyráběném pro kouření. „Crack“ se vztahuje na zvuk praskání provázený při zahřívání směsi.